

УДК 343.9

Б.М. ГОЛОВКІН

Богдан Миколайович Головкін, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Розпочата у 2014 р. антикорупційна реформа, створила інституційні засади для протидії корупції та її проявам. Зусиллями міжнародних інституцій, держави і громадянського суспільства в Україні сформовано антикорупційну платформу і створено відповідну інфраструктуру, що умовно можна назвати антикорупційною системою. Вона включає державну політику в цій сфері, законодавство, антикорупційні органи, офіси міжнародних антикорупційних організацій, громадські антикорупційні об'єднання, аналітичні центри, ради громадського контролю при центральних органах виконавчої влади, міжнародні програми (проекти) у сфері запобігання та протидії корупції. Діяльність зазначених інституцій дає певний превентивний ефект, головним чином, на рівні побутової корупції і бюрократичної корупції нижчої і середньої ланок. При цьому так звана політична і ділова корупція залишаються на досить високому рівні. Для підвищення ефективності реалізації міжнародних антикорупційних стандартів і положень національного антикорупційного законодавства на повну потужність має запрацювати антикорупційний механізм. Це відома усім аксіома. Між тим, мало хто до кінця розуміє, що таке механізм запобігання корупції, з чого він складається, і як працює. Саме цьому питанню і присвячується дана публікація.

Механізм запобігання корупції – це імплементація міжнародних антикорупційних стандартів у правову систему України, практична реалізація державної антикорупційної політики, втілення антикорупційних ініціатив, міжнародна співпраця і діяльність громадських об'єднань у сфері запобігання та протидії корупції з метою захисту особи, суспільства, держави і бізнесу від корупційних посягань. Зазначений механізм включає приведення у відповідність національного законодавства до міжнародних антикорупційних стандартів, застосування уповноваженими суб'єктами положень антикорупційного законодавства України, виконання антикорупційних програм, а також рекомендацій міжнародних організацій у сфері боротьби з корупцією. За великим рахунком, механізм запобігання корупції являє собою засоби досягнення мети, забезпечення конкретного результату у сфері протидії корупції. Вказаний механізм складається з таких елементів:

- *цілі і завдання запобігання корупції;*
- *об'єкти запобігання корупції;*
- *суб'єкти запобігання корупції;*
- *методи запобігання корупції.*

Загальними цілями запобігання корупції є захист інтересів особи, суспільства, держави і бізнесу від корупційних правопорушень, забезпечення прозорого та ефективного державного управління і ведення бізнесу, зниження рівня корупції до соціально допустимої межі.

Прикладні цілі запобігання корупції визначені в Антикорупційній стратегії. Вони спрямовуються на вирішення конкретних проблем в різних сферах суспільного життя. Завдання запобігання корупції конкретизують шляхи і засоби досягнення цілей. Перелік завдань запобігання корупції наведено в Антикорупційній стратегії¹.

До об'єктів запобігання корупції належать:

- *корупціогенні фактори;*
- *корупційні ризики в діяльності органів влади, місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного і приватного права та їх посадових осіб;*
- *неправомірне поведінка службових і посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування.*

Корупціогенні фактори – це системні проблеми, що призводять до корупції та сприяють її поширенню. Більшість цих проблем носять інституційний, нормативно-правовий та морально-психологічний характер.

Інституційні корупціогенні фактори зумовлені протиріччями між призначенням державних органів, їх основними завданнями та фактичною спрямованістю їхньої діяльності. Сюди відносять також недоліки правового регулювання і державного управління.

Так, наприклад, призначенням органів доходів і зборів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України². Насправді ж, діяльність органів доходів і зборів, підпорядкована фіскальній функції, першочергово спрямовується на безумовне виконання планових показників надходжень податків, зборів і митних платежів до бюджетів різних рівнів.

Корупціогенні фактори правового регулювання включають окреме положення нормативно-правового акта або сукупність норм законодавства, що можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією. Зазначені фактори містяться в нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів, зокрема в законах України, актах Президента України, Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади. Вони виявляються шляхом проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів. Корупціогенні фактори правового регулювання можуть полягати у неврегульованості чи недостатній урегульованості суспільних відносин в окремих сферах; прогалинах в законодавстві, юридичних колізіях у нормативно-правових актах, а також нечіткому визначенні функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування та осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Крім того, нормативно-правові корупціогенні фактори виражаються в порушенні балансу інтересів та надмірних обтяженнях для одержувачів публічних послуг, у нормативному закріпленні широких дискреційних повноважень, недосконалому механізмі контролю за реалізацією владних повноважень, недоліках регламентації конкурсних процедур та ін.

Серед сфер правового регулювання, що містять потенційно високі корупціогенні ризики, слід вказати на такі: діяльність суб'єктів природних монополій; митна справа; встановлення і справляння податків, зборів та інших обов'язкових платежів; видобуток корисних копалин та використання природних ресурсів; виділення і користування земельними ділянками; використання лісових ресурсів; управління об'єктами державної або комунальної власності; використання бюджетних коштів; надання адміністративних послуг, реалізація контрольно-наглядових повноважень; правоохоронна діяльність; здійснення правосуддя.

Корупціогенні фактори морально-психологічного характеру включають дефекти правосвідомості і корупційно орієнтовану поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняних до них осіб. Зазначені фактори полягають у несприйнятті етичних норм, антикорупційних обмежень і заборон, зневажанні інтересами державної служби, недоброчесності посадових осіб та ін. Сукупна дія перелічених чинників формує мотиви злочинної поведінки і викликає внутрішню готовність до корупційних дій. Не менш вагомим фактором, що призводить до корупції, є поведінка державних службовців і посадових осіб, спрямована на здійснення незаконного впливу, втручання у законну діяльність та інше створення умов для одержання неправомірної вигоди під час реалізації службових і представницьких повноважень.

До морально-психологічних факторів належить також корупційний корпоративізм, тобто закрита від соціального контролю система неформальних норм, антисуспільних цінностей і корупційних відносин, що поділяються окремими представниками апарату державного органу, колективу структурного підрозділу або певною частиною професійної групи. Корупційний корпоративізм виникає в сприятливому для корупції інформаційному і психологічному середовищі, де панують правовий нігілізм, традиції приховування корупційних проявів, взаємна підтримка та меркантильні настрої. Як корупціогенний фактор, соціальне середовище формує дефекти правосвідомості, визначає корупційний характер службових і позаслужбових відносин, стимулює посадових осіб до вчинення корупційних правопорушень.

Корупційні ризики в діяльності державного органу, юридичних осіб публічного і приватного права та їх посадових осіб можна поділити на дві умовні групи: а) загальні корупційні ризики в діяльності суб'єктів публічного і приватного права; б) корупційні ризики в діяльності центральних і територіальних органів влади і підпорядкованих їм структурних підрозділів, а також підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління центрального органу.

Загальні корупційні ризики в діяльності суб'єктів публічного і приватного права полягають у недоброчесності посадових осіб, виникненні конфлікту інтересів, відсутності належного контролю й звітності, неефективному кадровому менеджменті, неналежних умовах оплати праці, наявності дискреційних повноважень, у зовнішньому втручанні, непрозорості діяльності, укладенні угод з юридичними особами з сумнівною діловою репутацією, неврегульованості питання щодо подарунків і представницьких витрат тощо.

Корупційні ризики у діяльності міністерств, центральних органів виконавчої влади, державних цільових фондів, а також інших державних органів та органів місцевого самоврядування виявляються та оцінюються відповідно до Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженої рішенням НАЗК від 02 грудня 2016 р. № 126³. Правила і процедури цієї методології використовуються також при оцінці корупційних ризиків у діяльності юридичних осіб приватного права, але з урахуванням особливостей їхньої господарської діяльності.

Оцінка корупційних ризиків проводиться з метою визначення сприятливих для корупції окремих сфер діяльності центрального органу влади, його функцій і завдань, напрямів діяльності територіальних підрозділів, а також підприємств, установ, організацій, що належать до їх сфери управління. Корупційні ризики ідентифікуються (виявляються) в організаційно-управлінській діяльності органу влади, відомчих нормативно-правових актах і розпорядчих документах. В організаційно-управлінській діяльності органу влади корупційні ризики зосереджені в організаційній структурі і повноваженнях органу та його територіальних підрозділів, управлінні персоналом, управлінні документообігом, проведенні процедур державних закупівель, наданні адміністративних послуг, реалізації контрольно-наглядових повноважень, дотримання вимог, обмежень і заборон, в системі внутрішнього контролю тощо⁴. У діяльності підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління органу влади, корупційні ризики зосереджені за такими основними напрямками, як-то: управління майном і фінансовими ресурсами, здійснення господарських операцій, вибір контрагентів та ін.

Крім того, на предмет корупційних ризиків перевіряються відомчі нормативно-правові акти і розпорядчі документи.

До об'єкту запобігання корупції належить також неправомірна поведінка службових і посадових осіб під час реалізації владних повноважень. Це можуть бути службові і посадові особи, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище; особи, що займають посади з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків; особи, які обіймають інші посади в державних органах, а також юридичні особи приватного права. Перелік посад з високим і підвищеним рівнем корупційних ризиків затверджений рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 17 червня 2016 р. № 2 (зі змінами)⁵. Поняття і перелік службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, дається в примітці до ст. 50 Закону України «Про запобігання корупції».

Суб'єктів запобігання корупції можна поділити на чотири категорії: а) суб'єкти із загальними повноваженнями у сфері протидії корупції; б) суб'єкти із спеціальними повноваженнями у сфері протидії корупції; в) суб'єкти, що протидіють корупції в межах основних функцій; г) суб'єкти, що беруть участь у здійсненні заходів запобігання і протидії корупції.

До першої категорії належать Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України.

Верховна Рада України визначає засади антикорупційної політики (Антикорупційну стратегію), встановлює відповідальність за вчинення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, здійснює правове регулювання діяльності спеціально уповноважених суб'єктів запобігання корупції і спеціалізованих антикорупційних органів, щороку проводить парламентські слухання щодо рівня корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь про реалізацію засад антикорупційної політики⁶. Крім того, Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції створює тимчасові слідчі комісії, проводить антикорупційну експертизу законопроектів, поданих суб'єктами права законодавчої ініціативи, здійснює фінансовий контроль стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування⁷ та ін.

Президент України утворює Національне антикорупційне бюро України, призначає на посади Генерального прокурора України, голову Служби безпеки України, виступає із законодавчими ініціативами у сфері протидії корупції. При Президентові України діє Національна рада з питань антикорупційної політики (консультативно-дорадчий орган), основними завданнями якої є підготовка та подання Президентові України пропозицій щодо вдосконалення Антикорупційної стратегії, пропозицій щодо поліпшення координації та взаємодії між суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії корупції; оцінка стану сприяння реалізації рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР), інших провідних міжнародних організацій, підвищення ефективності міжнародного співробітництва України у цій сфері⁸.

Кабінет Міністрів України утворює Національне агентство з питань запобігання корупції, реалізує Антикорупційну стратегію шляхом виконання Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні, складає план заходів на календарний рік до цієї програми, а також затверджує порядок проведення спеціальної перевірки та типові положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції. Крім того, через Уповноважену посадову особу Секретаріату Кабінету Міністрів України здійснюється погодження призначення на посаду та звільнення з посади керівників уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції органів виконавчої влади, а також координація їхньої діяльності, затвердження планів роботи та здійснення методичного забезпечення діяльності таких підрозділів⁹.

Другу категорію становлять антикорупційні органи, а також уповноважені підрозділи (особи) з питань запобігання та виявлення корупції. До антикорупційних органів належить Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) і Спеціалізована антикорупційна прокуратура Генеральної прокуратури України.

До уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції належать вказані підрозділи міністерств, центральних органів виконавчої влади, державних адміністрацій. У складі апарату міських рад та обласних рад діють структурні підрозділи або уповноважені особи з питань запобігання та виявлення корупції. Більшість таких підрозділів не мають самостійного статусу, а входять до складу виконавчого апарату рад, департаментів, секторів та управління.

Головним завданням уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції міністерств і центральних органів виконавчої влади є формування і реалізація відомчої антикорупційної політики, розроблення антикорупційних програм і складання плану заходів з їх виконання на календарний рік. Вказані підрозділи забезпечують у межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті міністерств, його територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління міністерств.

Завданнями уповноваженого підрозділу (особи) з питань запобігання та виявлення корупції в обласних адміністраціях, обласних і міських радах, державних і комунальних підприємствах, установах, організаціях є підготовка, забезпечення та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції; надання методичної та консультативної допомоги з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства; участь в інформаційному та науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції, а також міжнародному співробітництві у зазначеній сфері; проведення організаційної та роз'яснювальної роботи із запобігання, виявлення і протидії корупції; здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів; здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства¹⁰.

У складі правоохоронних органів питаннями виявлення, запобігання і припинення корупційних правопорушень серед працівників і посадових осіб центрального апарату і територіальних органів займаються підрозділи внутрішньої безпеки або внутрішнього контролю цих органів. Наприклад, запобіганням проявам корупції в системі органів Державної фіскальної служби займається Головне управління внутрішньої безпеки Державної фіскальної служби та його територіальні підрозділи, при НАБУ створено управління внутрішнього контролю, в Міністерстві внутрішніх справ України ці завдання покладено на Управління запобігання корупції та проведення люстрації.

До числа суб'єктів, що протидіють корупції в межах виконання основних функцій, належать Національна поліція України, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Міністерство юстиції України, органи прокуратури, Національне агентство з питань виявлення, розшуку, та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), Державна служба фінансового моніторингу.

Органи і підрозділи Національної поліції протидіють проявам корупції в межах реалізації їх основної функції протидії злочинності. Для цього уповноважені особи органів і підрозділів національної поліції, в межах своєї компетенції, здійснюють превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень (у тому числі правопорушень, пов'язаних з корупцією); своєчасно реагують на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події; вживають заходів щодо виявлення і припинення кримінальних, адміністративних правопорушень; розшукують осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання; у випадках, визначених законом, здійснюють провадження у справах про адміністративні правопорушення (у тому числі правопорушень, пов'язаних з корупцією) (складають протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією), приймають рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечують їх виконання¹¹.

У складі Національної поліції питаннями виявлення корупційних злочинів у сфері економіки займається такий міжрегіональний структурний підрозділ, як Департамент захисту економіки (у складі кримінальної поліції) та його територіальні (відокремлені підрозділи). Протидією корупції серед працівників Національної поліції займається Управління з питань запобігання корупції та проведення люстрації Національної поліції.

До завдань Служби безпеки України, серед іншого, входить запобігання, виявлення, припинення і розкриття проявів корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління та економіки¹². Для цього в системі служби безпеки України створено спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, зокрема Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління Служби безпеки України, відділи, відділення або групи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі¹³. Також слід зазначити про тимчасове надання (до створення оперативно-технічного підрозділу НАБУ) підрозділами Служби безпеки України можливості користування спеціальним обладнанням та іншими матеріально-технічними засобами, потрібними для виконання завдань Національним антикорупційним бюро України. Також уповноважені особи органів СБУ складають протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої ст. 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України; злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України¹⁴.

Органи прокуратури протидіють корупції у межах реалізації таких функцій, як підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених

Законом України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII; нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Питаннями запобігання корупції у військовій сфері займається управління протидії корупції у військовій сфері та оборонно-промислового комплексу Головної військової прокуратури Генеральної прокуратури України.

Крім того, згідно з ч. 2 ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII, Генеральний прокурор, керівники регіональних та місцевих прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків, здійснюючи нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності, що включає і протидію проявам корупції. Координаційні повноваження прокурори здійснюють шляхом проведення спільних нарад, створення міжвідомчих робочих груп, а також узгоджених заходів та аналітичної діяльності¹⁵.

Згідно з Положенням про Міністерство юстиції України, в межах виконання основних функцій, міністерство і його територіальні органи вживають загальні і спеціальні заходи по запобіганню корупції. Зокрема, міністерство забезпечує формування та реалізацію державної правової політики, а також державної політики у сфері правової освіти, правової обізнаності, інформування населення, доступу громадян до джерел правової інформації; здійснює антикорупційну експертизу нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів та розробляє за її результатами рекомендації щодо усунення виявлених факторів, що спричиняють або можуть спричинити вчиненню корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень; здійснює міжнародно-правове співробітництво, забезпечує дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань; забезпечує ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; науково-експертне, аналітичне, інформаційне та методологічне забезпечення виконання першого етапу реалізації Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; здійснює заходи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (щодо нотаріусів, адвокатів та інших осіб, які надають юридичні послуги)¹⁶.

Державна служба фінансового моніторингу забезпечує реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів одержаних злочинним шляхом, у тому числі, від вчинення корупційних злочинів. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII (зі змінами), серед завдань цієї служби, що мають відношення до запобігання проявам корупції, слід назвати такі: збирання, оброблення та аналіз інформації про фінансові операції, що може свідчити про легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом; забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у вказаній сфері; проведення національної оцінки ризиків; міжнародна співпраця та інформаційний обмін з державними органами, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання і протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; забезпечення представництва України в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом¹⁷.

До суб'єктів, що беруть участь у здійсненні заходів запобігання і протидії корупції, можна віднести постійно діючий консультативно-дорадчий орган з протидії корупції у приватній сфері (Рада бізнес-омбудсмена), міжнародні організації та їх представництва в Україні, громадськість, а також фізичні особи, що працюють над виконанням програм (проєктів) та імплементують стандарти у сфері антикорупційної політики.

Відповідно до Положення Про Раду бізнес-омбудсмена (постанова КМУ від 26 листопада 2014 р. № 691), її основними завданнями є прийняття та розгляд скарг від суб'єктів підприємництва на дії або бездіяльність, зокрема рішення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, а також їх посадових осіб; надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування рекомендацій щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності з метою її вдосконалення та поліпшення умов провадження підприємницької діяльності, запобігання корупційним діянням та/або іншим порушенням законних інтересів суб'єктів підприємництва; надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання, що належать до сфери їх управління, рекомендацій щодо удосконалення та оптимізації процедур та/або способу, у який вони виконують свої повноваження, провадять підприємницьку чи іншу діяльність¹⁸.

Серед міжнародних організацій, що надають Україні допомогу в проведенні антикорупційної реформи, контролюють виконання міжнародних зобов'язань у сфері запобігання та протидії корупції, опікуються імплементацією міжнародних антикорупційних стандартів і кращих практик щодо боротьби з корупцією в публічній і приватній сфері, слід назвати такі: Групу держав ради Європи проти корупції (GRECO), Організацію економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), антикорупційну мережу Організації економічної співпраці і розвитку (OECD), Глобальну антикорупційну ініціативу ПРООН (GAIN), Європейське бюро по боротьбі із шахрайством (OLAF), Американську торговельну палату в Україні (ACC), Консультативну місію Європейського Союзу в Україні (КМЕС), Місію Європейського Союзу по прикордонній допомозі Молдові і

Україні (EUBAM), Європейську Бізнес Асоціацію, Організацію за демократію та економічний розвиток (ГУАМ), Антикорупційні ініціативи Європейського Союзу в Україні (EUACI) та ін.

Громадськість у сфері протидії корупції в основному представлена громадськими організаціями, аналітичними центрами, коаліціями громадських організацій, серед яких найбільш впливовими є Transparency International Ukraine, ГО «Центр протидії корупції», Центр політичних студій та аналітики «Ейдос», ГО «Антикорупційний штаб», ГО «Разом проти корупції», коаліція громадських організацій та експертів «Реанімаційний Пакет Реформ» (група «Антикорупційна реформа»), недержавний аналітичний центр «Центр політико-правових реформ» та ін. Вони імплементують міжнародні стандарти щодо запобігання корупції, проводять моніторинг та незалежну оцінку ефективності реалізації засад державної антикорупційної політики, здійснюють публічну адвокацію законів, нормативно-правових актів та рішень органів влади і місцевого самоврядування, проводять антикорупційні розслідування, громадську антикорупційну експертизу, надають рекомендації з удосконалення антикорупційного законодавства і практики запобігання та протидії корупції, залучаються до виконання антикорупційних заходів.

Крім того, від імені громадськості участь у заходах запобігання корупції беруть громадські активісти, органи самоорганізації населення і викривачі корупції.

До числа суб'єктів, що беруть участь у заходах запобігання корупції, також слід віднести фізичних осіб-виконавців програм (проектів) в Україні у сфері запобігання та протидії корупції.

Координує і контролює діяльність органів виконавчої влади з протидії корупції, забезпечення громадської безпеки та боротьби із злочинністю з питань національної безпеки і оборони рада Національної безпеки і оборони України.

Методи запобігання корупції – це шляхи і засоби захисту інтересів особи, суспільства і бізнесу від корупційних посягань, зниження рівня корупційних проявів у країні. Серед методів запобігання корупції необхідно вказати на такі: *метод вимог, обмежень і заборон; електронне декларування; метод відкритості й прозорості (транспарентності) діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування; стимулювання доброчесної поведінки посадових осіб; перевірки сумлінності ділових партнерів при укладенні угод «Due Diligence»; контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства; громадського впливу; викриття корупційних проявів; спеціальної конфіскації; пошуку і повернення активів; притягнення до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією.*

¹ Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>

² Митний кодекс України від 13.03.2013 р. № 4495-VI (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

³ Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 р. № 126 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16>

⁴ Там само.

⁵ Про затвердження Переліку посад з високим і підвищеним рівнем корупційних ризиків : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.06.2016 р. № 2 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0987-16>

⁶ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

⁷ Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання : постанова Верховної Ради України від 04.12.2014 р. № 22-VIII (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22-19>

⁸ Про затвердження Положення про Національну раду з питань антикорупційної політики : Указ Президента України від 14.10.2014 р. № 808/2014 (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/808/2014;?lang=uk>

⁹ Уповноважена посадова особа Секретаріату Кабінету Міністрів України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/antikorupcijna-diyalnist/upovnovazheni-pidrozdzili/upovnovazhena-posadova-osoba-sekretariatu-kabinetu-ministriv-ukrayini>

¹⁰ Питання запобігання та виявлення корупції : постанова Кабінету Міністрів України від 04.09.2013 р. № 706 (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-2013-%D0%BF>

¹¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

¹² Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03. 1992 р. № 2229-XII (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>

¹³ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.193 р. № 3341-XII (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>

¹⁴ Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>

¹⁵ Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

¹⁶ Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р. № 228 (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>

¹⁷ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII (із змінами) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

¹⁸ Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 року № 691 про схвалення «Положення про Раду бізнесомбудсмена» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-%D0%BF>

Резюме

Головкін Б.М. Механізм запобігання корупції.

Стаття присвячена дослідженню механізму запобігання корупції, за допомогою якого реалізуються антикорупційні функції держави, а також ініціативи і контроль громадянського суспільства у сфері запобігання і протидії корупції. Надано визначення, розглянуто структуру та розкрито елементи механізму запобігання корупції. Визначено цілі, об'єкти, суб'єктів і методи запобігання корупції, охарактеризовано зазначені елементи.

Ключові слова: суб'єкт запобігання корупції, об'єкт запобігання корупції, мета запобігання корупції, методи запобігання корупції.

Резюме

Головкин Б.Н. Механизм предупреждения коррупции.

Статья посвящена исследованию механизма предупреждения коррупции, с помощью которого реализуются антикоррупционные функции государства, а также инициативы и контроль гражданского общества в сфере предупреждения и противодействия коррупции. Дано определение, рассмотрена структура и раскрыты элементы механизма предупреждения коррупции. Определены цели, объекты, субъекты и методы предупреждения коррупции, охарактеризованы указанные элементы.

Ключевые слова: субъект предотвращения коррупции, объект предотвращения коррупции, цель предотвращения коррупции, методы предотвращения коррупции.

Summary

Holovkin B. Corruption prevention mechanism.

The article is devoted to the study of the mechanism of preventing corruption, by means of which the anti-corruption functions of the state are implemented, as well as initiatives and control of civil society in the field of preventing and combating corruption. The definition is given, the structure is examined and the elements of the mechanism for preventing corruption are disclosed. Defined goals, objects, subjects and methods of preventing corruption, described these elements.

Key words: subject of preventing corruption, object of preventing corruption, purpose of preventing corruption, methods of preventing corruption.

УДК 343.43

А.В. АНДРУШКО

Андрій Васильович Андрушко, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Ужгородського національного університету

ВІКТИМОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ

Останнім часом дослідженню проблем віктимології приділяється дедалі більше уваги. І це не випадково, адже всебічне вивчення жертв злочинів тісно пов'язане з криминологічною теорією запобігання злочинам та відповідною практикою. Віктимологія не тільки пропонує необхідний для запобігання злочинності важливий фактичний матеріал, а й покликана збагатити наявний арсенал запобіжних заходів новими можливостями, пов'язаними з розширенням знань про жертв злочинів, особливості їх поведінки, обставини заподіяння їм шкоди. Вказаним питанням нині значну увагу приділяють І.Г. Богатирьов, В.В. Василевич, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, А.О. Джужа, О.М. Джужа, О.М. Литвинов, В.О. Туляков, О.М. Юрченко та інші вітчизняні вчені. Серед кола відповідних питань перспективним видається дослідження ролі жертви у механізмі вчинення різних злочинних посягань, в тому числі захоплення заручників.

Мета статті – на підставі аналізу доступної емпіричної бази дослідити віктимологічні аспекти захоплення заручників, зокрема надати характеристику жертв вказаних злочинів та запропонувати заходи їх віктимологічної профілактики.

На підставі аналізу матеріалів 24 кримінальних справ (проваджень) надамо віктимологічну характеристику жертв захоплення заручників (узагальнено дані стосовно 33 жертв)*.

© А.В. Андрушко, 2018

* Порівняно невеликий масив проаналізованих даних пояснюється тим, що у правозастосовній практиці це діяння трапляється досить рідко.